

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

IX міжнародний науковий семінар

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна державна (військова) адміністрація
Управління культури
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
ВГО «Спілка археологів України»
Чернівецький обласний краєзнавчий музей

IX міжнародний науковий семінар

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей

м. Чернівці, 19 грудня 2025 р.

Чернівці

2025

ОРГКОМІТЕТ

О. В. Добржанський, *д.і.н., проф. (голова)*; Г. М. Скорейко, *к.і.н., доц. (заступник голови)*; В. Л. Карпо, *к.і.н., доц.*; Л. П. Михайлина, *д.і.н., доц.*; С. В. Пивоваров, *д.і.н., проф.*; Б. Т. Рідуш, *д.г.н., проф.*; М. К. Чучко, *д.і.н., проф.*; І. П. Возний, *д.і.н., проф.*; О. В. Петраускас, *к.і.н., ст.н.с.*; Т. М. Ткачук, *к.і.н.*; М. В. Рубанець; С. А. Теліженко, *к.і.н.*; О. В. Руснак, *к.і.н.*; Н. М. Христан, *к.і.н., доц.*; В. В. Грига; М. І. Боднарюк; І. А. Прохненко, *к.і.н., доц.*; В. Г. Баюк, *к.і.н.*; Т. І. Романович; О. Г. Драгомирецька; В. В. Ємчук; В. А. Калініченко, *к.і.н.*; М. В. Ільків, *к.і.н. (секретар)*.

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей IX міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 19 грудня 2025 р.). – Чернівці: Технодрук, 2025. – 234 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Львова, Ужгорода, Луцька, Житомира, Дубно (Україна), Бельців (Молдова), Будапешта (Угорщина), Бухареста (Румунія), Варшави (Польща), Шумена (Болгарія).

Автори-доповідачі несуть відповідальність за точність і зміст наведених фактів та дотримання академічної доброчесності.

світлоглиняного й сіродимленого посуду, полив'яної кераміки та черепиці типу «бобровий хвіст». Подібна черепиця збереглася на будівлях Чернівецького національного університету, об'єкта, занесеного до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. У шурфі № 3 зафіксовано цегляну кладку та цеглу з клеймом «PATRIA», імовірно, пов'язані з облаштуванням міських електромереж кінця XIX ст., поблизу першої міської електростанції. Найцінніші результати отримано у шурфі № 1 на Театральній площі, де виявлено масивні мурування – залишки приміщення канцелярії Провіантського складу (1774-1777), одного з найраніших кам'яних об'єктів міста. Під сучасною бруківкою також зафіксовано дві старовинні криниці, які можна датувати кінцем XVIII – XIX ст. (Ільків 2023). Матеріали досліджень (посуд, черепиця, клеймована цегла та залишки мурувань) розширюють уявлення про розвиток міського середовища Чернівців і архітектурні технології кінця XVIII – початку XX ст.

Підсумовуючи, зазначимо, що археологічна спадщина історичного ареалу Чернівців, незважаючи на складність системних досліджень у забудованій частині, є надзвичайно цінною та має виняткове значення. Сучасний центр міста репрезентує пізній етап розвитку цього простору, який упродовж століть виконував функції переправи, торговельного та ремісничого центру регіону.

*Богдан Рідуш,
Яна Поп'юк,
Василь Шавранський,
Роксолана Шавранська,
Альона Цугуй (Чернівці)*

Проблеми збереження об'єктів історико-культурної спадщини Чернівецької області пов'язаних з карстом

До об'єктів історико-культурної спадщини, пов'язаних з карстом, ми зараховуємо насамперед нині існуючі карстові печери та поховані карстові порожнини, що містять археологічні та палеонтологічні свідчення. Ці свідчення можуть бути представлені як мобільними об'єктами, так і наскельними зображеннями, слідами діяльності давніх людей і тварин на стінах та підлозі печер тощо. На території Чернівецької обл. такі об'єкти пов'язані головним чином з сульфатним карстом, що розвивається у гіпсах баденського ярусу міоцену (печери Буковинка, Мартинівка, Товтри, Вікно, Чорний Потік, Баламутівська та ряд печер в околицях с. Баламутівка), та,

незначною мірою, з карбонатним у вапняках неогену. Останні представлені переважно середньовічними та ранньомодерними печерами-сховищами та печерними скитами (Онут, Комарів, Галиця, Василівка та ін.), які ми тут не розглядаємо, як і штучні порожнини, представлені підземними виробками.

Для існуючих печер основною небезпекою є їхнє як штучне, так і природне руйнування. Яскравим зразком наслідків природного руйнування через морозне вивітрювання є відома Баламутівська печера з наскельними малюнками мезоліту (Рідуш 2000, 2004; Кочерган, Рідуш 2011). Поряд з нею завдяки морозному вивітрюванню та регресії схилів руйнуються привхідні частини й інших епігенних гіпсових печер Буковинського Придністер'я: Дуча, Кременевих Відщепів, Панська Скала, Тортіла Лисяча, Полякова Дуча та ін. У більшості з них виявлені палеолітичні знаряддя та навіть рештки фауни, щоправда у перевідкладеному стані (Рідуш та ін., 2021; Кононенко та ін., 2022).

Штучне руйнування печер відбувається зазвичай внаслідок кар'єрних розробок гіпсів. Щоправда, з одного боку, кар'єрна розробка розкриває поховані входи до лабіринтових печер гіпогенного гіпсового карсту, але з іншого, знищує найбільш цінні з погляду перспектив знаходження археологічних та палеонтологічних знахідок привхідні частини печер. Так, ще у 1960-х роках роботою гіпсового кар'єру біля с. Стальнівці була знищена вхідна частина печери Буковинка. У тій частині, що збереглась, знайдено рештки та сліди перебування печерних гієн та рештки їхньої здобичі: носорога шерстистого (*Coelodonta antiquitatis*), ведмеда печерного (*Ursus ingressus*) і буроного (*U. arctos*), оленя шляхетного (*Cervus elaphus*) і гігантського (*Megaloceros giganteus*), коня (*Equus ferus*), бізона (*Bison priscus*), дикої свині (*Sus scrofa*), лисиці (*Vulpes vulpes*), віком 50-40 тис. pp. (Ridush 2022).

На деяких кістках носорога та коня відмічені нарізки від кам'яних інструментів (Рідуш 1999). Припускається, що у зруйнованій частині печери могла бути стоянка первісних людей, звідки гієни і підбирали ці кістки. Потенціал печери щодо нових знахідок ще далеко не вичерпаний. До того ж сучасні методи дозволяють виділяти палеоДНК навіть з печерних осадів. На сьогодні гіпсовий кар'єр не діє, проте існують загрози, пов'язані з намірами екскурсійного облаштування печери. Аналогічно, кустарним видобутком гіпсу була розкрита карстова печера у с. Товтри біля м. Заставна, де знайдені рештки

коня (*E. ferus*) та бізона (*B. priscus*). Іншим яскравим прикладом подвійного впливу видобутку гіпсів є нещодавня знахідка у вересні 2025 р. нововиявленого об'єкту природної та культурної спадщини пов'язаного з карстом на землях с. Чорний Потік. Розробка гіпсового кар'єру розкрила заповнення стародавньої печери (печер?) у гіпсах із вже зруйнованим склепінням.

Заповнення складається як з водних наносів, представлених суглинками та дрібним гравієм, так і з соліфлюкційними відкладами, представленими педоседиментами (тропічна соліфлюкція?) чорноземоподібних та коричневих ґрунтів, з включеннями гіпсової гальки та брил. Відклади містять численні рештки насамперед ведмедів Денінгера (*U. deningeri*) та буюго (*U. cf. arctos suessen bornensis*), а також великої пантери (*Panthera* sp.), дрібного вовка (*Canis* sp.), гієни (*Crocota* sp.), лисиці (*Vulpes* sp.), тура первісного (*Bos primigenius*), оленя (*Cervus* sp.), гризунів (*Rodentia*). На деяких кістках виявлені сліди штучних нарізок. Поруч у зруйнованих печерних відкладах знайдено кременевий відщеп ранньопалеолітичного вигляду. Виходячи з фауни та педоседиментів, можна попередньо оцінити вік пам'ятки як ранньотібанський (рання пора середнього плейстоцену). На сьогодні це найдавніша палеонтологічна та потенційно археологічна пам'ятка на терені Чернівецької області. На даний час руйнування пам'ятки вдалось призупинити, але на момент її виявлення значна кількість печерного заповнювача, на жаль, вже була зруйнована і частину кісток довелось збирати із відвалів.

Аналогічна зруйнована печера у підшві майже зденудованого гіпсу була виявлена декілька років тому в піщаному кар'єрі біля с. Вікно. На сьогодні печера з аналогічним чорноземоподібним заповнювачем майже цілком зруйнована. Фауна у ній була представлена бізоном (*B. priscus*), дрібним ведмедем (*Ursus* sp.), крокутоїдною гієною (*Crocota* sp.) та вовком (*Canis* sp.). У зруйнованому заповнювачі також було знайдено патинований кременевий відщеп.

Отже, гіпсовий карст області має значний потенціал щодо виявлення нових печерних об'єктів історико-культурної та природничої спадщини (що найчастіше поєднується). Тому розробки гіпсів та інших карстових порід повинні проводитись під наглядом фахівців з історико-культурної та природничої спадщини, і не лише на стадії початку розробки, а й проводити постійний моніторинг цієї розробки.